

Jolanta Jóźwiak
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Przymiotnik *covidowy* jako klucz do rozumienia rzeczywistości w czasie pandemii

Nienotowany wcześniej w słownikach języka polskiego przymiotnik *covidowy* zaistniał w języku polskim w specyficznym dla całego świata momencie, tzn. w 2020 roku, po wybuchu pandemii koronawirusa SARS-COV-2 i pojawieniu się nowej choroby COVID-19¹. W jednym z zamieszczonych na stronach internetowych raportów na temat tzw. koronamowy, czyli słów, które pojawiły się w języku polskim w trakcie epidemii koronawirusa, możemy przeczytać, że słowo *covidowy* (*cowidowy*) znalazło się na pierwszym miejscu listy najczęściej używanych neologizmów, które pojawiły się w 2020 r. w mediach społecznościowych i na portalach internetowych. Według sprawozdania, zawierające przymiotnik połączenia stanowiły niemal 26% przykładów użycia neologizmów w obszernym materiale źródłowym².

Zmiany zachodzące w języku polskim pod wpływem istotnych zmian rzeczywistości czasów pandemii stały się przedmiotem zainteresowania językoznawców. Większość publikacji odnosiła się do neologizmów oraz potencjału słotwórczego nowych nominacji. Szczególnym zainteresowaniem cieszył się leksem *koronawirus*, a także produktywność członu *korona-* w złożeniach leksykalnych (por. Duda H.

¹ Należy zaznaczyć, że przymiotnik *covidowy* został odnotowany w *Obserwatorium Językowym Uniwersytetu Warszawskiego* 03.04.2020 r., por. <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/covidowy.html>, [dostęp: 11.08.2021].

² PIOTROWSKI M., KACPRZYKOWSKI K., *Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych*, [online], 2021-02-19, https://cdn.shoplo.com/3449/files/raport-koronamowa-2020-neologizmy-powstale-w-czasie-pandemii-nadwyrazcom.pdf?_ga=2.169328673.1028365089.1608923872-1068660502.1595836356 lub <https://nadwyraz.com/blog/blog-ubierz-sie-w-slowa/koronamowa-czyli-neologizmy-powstale-w-2020-r-w-zwiazku-z-pandemia-sownik-slow-covidowych>, [dostęp: 29.05.2021]. Autorzy raportu podają następujące główne źródła: Twitter (36,2%), Facebook (26,3%), portale internetowe (17,2%), YouTube (9%) i Instagram (7,9%). Podają również, że materiał poddano weryfikacji za pomocą narzędzia do monitoringu Internetu SentiOne, co pozwoliło przebadać łącznie 698 737 pozycji.

2020, Cierpich-Kozieł A. 2020, Kuligowska K. 2020). Poruszano także różne aspekty komunikacji medialnej w dobie pandemii (por. Makowska M. 2021).

Niniejszy artykuł będzie poświęcony przymiotnikowi *covidowy*, który nie był wcześniej przedmiotem szczegółowych badań, a zasługuje na uwagę ze względu na szeroki zakres użycia. Celem prezentowanej analizy semantycznej przymiotnika *covidowy* w kolokacjach, które pojawiły się w języku polskim w przestrzeni medialnej w czasie pandemii koronawirusa w 2020 i 2021 roku, jest określenie sfer tematycznych jego użycia, sprawdzenie, czy przymiotnik w wyrażeniach zachowuje wyłącznie znaczenie relacyjne, a także wnioskowanie o jego potencjale wejścia na stałe do leksykonu języka polskiego. Badane połączenia wyrazowe z przymiotnikiem *covidowy* zostały wyekscerpowane za pomocą wyszukiwarek (Google, Chrome, Firefox itp.) w wyniku systematycznego przeglądu z internetowych tekstów medialnych (serwisów internetowych, artykułów, blogów), opisujących na przestrzeni prawie dwóch lat pandemii nową rzeczywistość. W związku z bardzo aktualnym charakterem zjawiska podczas analizy szczególna uwaga została poświęcona różnym wymiarom kontekstu czasowego. Aby ułatwić ujawnienie specyficznych komponentów semantycznych/konotacji przymiotnika *covidowy*, materiał ilustracyjny został zakwalifikowany do kilku tematycznych sfer użycia, również z uwzględnieniem chronologii pojawiania się poszczególnych kolokacji w wyniku zmieniających się fragmentów rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Analiza pozwoli określić, zgodnie z ogólną definicją znaczenia wyrażenia zaproponowaną przez Annę Wierzbicką, „co ludzie «myślą» lub «mają na myśli», gdy danego słowa używają”³.

Związek badanych jednostek ze wspomnianym kontekstem czasowym znalazł bezpośrednie odzwierciedlenie w wyselekcjonowanych grupach tematycznych, ponieważ połączenia wyrazowe nie powstawały równomiernie w czasie. W pierwszej fazie pandemii (2020) nowe związki pojawiły się wyłącznie w sferze medycznej. Gdy stało się jasne, że formalny koniec choroby i negatywny wynik testu na obecność SARS-COV-2 nie oznacza wcale końca objawów, powstało sformułowanie *długi COVID/ długi ogon COVID* i pojawiły się połączenia opisujące powikłania. Po drugiej, jesiennej fali (2020) wiele wyrażen utrzymało się w języku, a zanikały (lub zmniejszała się ich frekwencja) na przykład okazjonalne wyrażenia, utworzone na bazie rzeczownika *koronawirus* i z przymiotnikiem *koronawirusowy*. W miarę wprowadzania zmian administracyjno-ustawodawczych związanych z funkcjonowaniem gospodarki (tzw. lockdown) i przechodzeniem trzeciej fali (2021) pojawiały się kolejne połączenia. Po trzeciej fali (wiosna 2021) i odblokowaniu gospodarki, kiedy wydawało się, że zbliża się koniec pandemii, wzrosła frekwencja użycia prefiksального derywatu *pocovidowy*. I zapewne w trakcie zbliżającej się kolejnej, jesiennej, czwartej fali (2021) będziemy mogli zaobserwować następne połączenia wyrazowe odzwierciedlające nowe fragmenty rzeczywistości.

Jak odnotowało Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, przymiotnik relacyjny *covidowy* pojawił się w języku polskim w znaczeniu ogólnym ‘zwią-

³ WIERZBICKA A. *Język-umysł-kultura*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999, s. 409.

zany z chorobą COVID-19⁴, które jednak należałoby wyjściowo ująć nieco szerzej jako ‘związany z pandemią koronawirusa i jednostką chorobową COVID-19’. Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że, według Aleksandra Kiklewicza, znaczenie leksykalne słów „nie odzwierciedla całej wiedzy członków wspólnoty językowej o danym desygnacie”, chociaż „nie można też twierdzić, że jest «niekognitywne»”⁵.

Nazwa nowej choroby COVID-19, stanowiąca jednocześnie podstawę słowotwórczą przymiotnika *covidowy*, pełni we wszystkich analizowanych połączeniach funkcję dominanty semantycznej, definiowanej przez Stanisława Barańczaka jako element struktury utworu, stanowiący „mniej lub bardziej dostrzegalny klucz do całokształtu jego sensów”⁶. Można powiedzieć, że COVID, konceptualizowany jako zagrożenie epidemiologiczne, ale również społeczno-gospodarcze, w różnorodnych kontekstach stanowi właśnie taki klucz do rozumienia całokształtu sensów w analizowanych połączeniach wyrazowych z nowo utworzonym przymiotnikiem *covidowy*.

Jan W. Wiktor, analizując różne modele komunikacji marketingowej, która ma w dzisiejszych czasach wiele wspólnego z komunikacją medialną, wyróżnił, między innymi, czasowy aspekt kontekstu wskazujący na ścisły związek między przebiegiem procesu komunikacji, jego formami, natężeniem i jakością a czasem, w którym jest realizowany⁷. W wypadku przymiotnika *covidowy* aspekt czasowy wydaje się najważniejszy w konceptualizowaniu znaczenia analizowanego przymiotnika w poszczególnych połączeniach oraz analizowanych związków wyrazowych w otoczeniu kontekstowym.

Podstawową funkcją przymiotnika *covidowy* w pierwszej fazie epidemii było zaznaczanie związku opisywanych zjawisk, działań, obiektów rzeczywistości z zaistniałą na świecie i w poszczególnych krajach sytuacją. Trzeba jednak zaznaczyć, że z powodu skutków społeczno-gospodarczych wywołanych nowym, globalnym zagrożeniem, takie wyrazy jak *koronawirus*, *pandemia*, *COVID-19* od początku miały negatywne konotacje, co niewątpliwie przełożyło się na konotacje semantyczne przymiotnika *covidowy*. Należy również podkreślić, że w trakcie tzw. pierwszej fali (z wyjątkiem opisów, dotyczących sfery medycznej) w tekstach medialnych częściej pojawiał się przymiotnik *koronawirusowy*. Dopiero gdy sytuacja uległa pogorszeniu i rozpowszechniło się stosowanie nazwy choroby COVID-19, częstotliwość użycia utworzonego na jej bazie przymiotnika *covidowy* wzrosła w różnych wypowiedziach i tekstach. Początkowo pojawianie się badanej jednostki związane było bez wątpienia z fachowością nazwy i wyzyskiwaniem funkcji siły autorytetu (również naukowego). Z biegiem czasu

⁴ Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, [online], 2020-04-03, <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/haslo/covidowy.html>, [dostęp: 11.08.2021].

⁵ KIKLEWICZ A., *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, „Poradnik Językowy” 2020, nr 7, s. 53.

⁶ BARAŃCZAK S., *Mały, lecz maksymalistyczny manifest translatoryczny*, „Teksty Drugie” 1990, nr 3, s. 36.

⁷ WIKTOR J. W., *Komunikacja marketingowa. Modele, struktury, formy przekazu*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013, s. 20.

przymiotnik *covidowy* zaczął uzyskiwać coraz szerszy zasięg, jeśli chodzi o łączliwość z konkretnymi rzeczownikami pospolitymi, a także w odniesieniu do różnorodności kontekstów.

Globalny zasięg zjawiska oraz konsekwencje epidemiologiczne, społeczne i gospodarcze (w przeważającej większości negatywne), z jakimi zetknęły się poszczególne państwa i społeczeństwa, musiały mieć wpływ na konceptualizowanie badanego przymiotnika przez odbiorców. Z jednej strony, związane z nim asocjacje wzbudzały negatywny wydźwięk emocjonalny, z drugiej zaś strony – wiązały się z wieloma działaniami i postawami wartościowanymi pozytywnie, mającymi na celu zapobieganie, przeciwdziałanie czy niwelowanie skutków pandemii. Tę dwuznaczność dopełnia jeszcze neutralne odniesienie do COVID-19 jako medycznego określenia jednostki chorobowej wskazującej na przyczynę pojawienia się określonych symptomów, co istotne, niezawierające składnika ewaluacyjnego.

Opierając się na typologii wartości Jadwigi Puzyniny, przymiotnik *covidowy* należałoby zaklasyfikować do wyrazów wtórnie wartościujących (opisowo-wartościujących), obejmujących swoją treścią elementy semantyczne, ze względu na które wyraz jest nacechowany pozytywnie lub negatywnie⁸. Aktualizacja pozytywnego bądź negatywnego wartościowania wyrazów opisowo-wartościujących traktowanych jako jednostki kodowe, w których wartościowanie nie jest elementem definicyjnym, może następować w określonym kontekście. Zdaniem badaczki, „nacechowanie aksjologiczne może [...] stanowić kontekstowo uwarunkowaną, fakultatywną, lub też mniej lub bardziej skonwencjonalizowaną konotację”⁹.

Aktualizacja wartościowania w poszczególnych kontekstach w odniesieniu do przymiotnika *covidowy* jest zróżnicowana nie tylko w odniesieniu do różnych połączeń, na przykład *covidowe powikłania* i *dodatek covidowy*. Ambiwalencja może dotyczyć również jednego i tego samego połączenia, którego nacechowanie zmienia się w czasie z powodu zmieniającego się szeroko pojmowanego kontekstu. Co istotne, ambiwalencję możemy zaobserwować w ramach jednego pola semantycznego, na przykład nawet w pierwotnym obszarze użycia – w sferze medycznej.

Ewolucja nacechowania konkretnych połączeń z przymiotnikiem *covidowy* można wykazać na przykładzie połączenia *łóżko covidowe*, oznaczającego w perspektywie administracyjnej miejsce w szpitalu przeznaczone dla pacjenta, u którego potwierdzono testem zakażenie koronawirusem i chorobę COVID-19. Należy zwrócić uwagę na to, że w definicjach semantycznych składowych tego związku wyrazowego nie ma elementów oceniających, oczywiście przy założeniu, że COVID traktowany jest jako nazwa specyficznej jednostki chorobowej. Tworzenie tzw. *łóżek covidowych* w ramach pomocy dla pacjentów dotkniętych chorobą do pewnego momentu było w samym założeniu oraz w realizacji konceptualizowane i wartościowane pozytywnie, podobnie jak działania władz w tym zakresie. Jednak gdy po pewnym czasie liczba

⁸ PUZYWINA J., *Problemy wartościowania w języku i w tekście*, [W:] „Etnolingwistyka” 2004, nr 16, s. 185.

⁹ Tamże.

łóżek dla *pacjentów covidowych* zaczęła się zwiększać, co wpłynęło na ograniczenie dostępności do leczenia pacjentów cierpiących na inne choroby, czyli tzw. *pacjentów niecovidowych*, tworzenie kolejnych *oddziałów covidowych z łózkami covidowymi* przestało być pozytywnie odbierane przez społeczeństwo. W wyniku zmiany odbioru społecznego poszczególnych działań przymiotnik *covidowy* przestał być postrzegany w sposób neutralny jako opisujący tzw. nową rzeczywistość, czyli związek zjawiska z pandemią koronawirusa. Coraz częściej w określonych kontekstach w odbiorze zaczęły ujawniać się negatywne konotacje.

Jeśli w ślad za Jerzym Bartmińskim przyjąć, że językowy obraz świata to interpretacja rzeczywistości, którą można ująć w postaci zespołu sądów o świecie, utrwalonych w języku, bądź tylko implikowanych¹⁰, to można uznać, że zaprezentowane w niniejszym artykule kolokacje są odzwierciedleniem, fragmentu „covidowego” obrazu świata czasu pandemii. Dokładniej rzecz ujmując, zgodnie z przyjętym przez J. Bartmińskiego rozumieniem punktu widzenia jako zespołu dyrektyw kształtujących treść i strukturę treści słów i całych wypowiedzi¹¹, przymiotnik *covidowy* w analizowanych kolokacjach i w konsekwencji w całych wypowiedziach i tekstach stanowi właśnie taką dyrektywę, która kształtuje odbiór przekazu, wywołując określone asocjacje. Jak pisał Janusz Anusiewicz, „przekształcenie struktur świata (treści poznawczych) w struktury językowe dokonuje się wtedy, gdy z jakiegoś punktu widzenia okażą się one ważne i znaczące dla danej społeczności językowej”¹². Niewątpliwie pandemia COVID-19 i jej następstwa stały się wydarzeniem istotnym i bezprecedensowym w skali globalnej.

Przeprowadzona analiza pozwoliła przyporządkować zebrany materiał w postaci pojawiających się w przestrzeni medialnej kolokacji z przymiotnikiem *covidowy* do poszczególnych sfer użycia. Należy odnotować, że przymiotnik *covidowy* w funkcji przydawki występuje w omawianych połączeniach zarówno w prepozycji (*covidowy kaszel, covidowy ból głowy*), jak i w postpozycji (*łóżka covidowe, mgła covidowa*). Przydawka w prepozycji wskazuje na cechę przygodną i z taką sytuacją mamy do czynienia w nominacjach całego wachlarza objawów i powikłań. Przydawka w postpozycji wskazuje na cechę o charakterze stałym i nasila akcent znaczeniowy. Podobne nominacje stosowane są przykładowo w opisach zmian infrastruktury medycznej, które wynikały z wprowadzenia tzw. *specustawy covidowej*. Zdarzają się również połączenia nieustabilizowane pod względem szyku, na przykład *obostrzenia covidowe* i *covidowe obostrzenia* albo *rehabilitacja pocovidowa* i *pocovidowa rehabilitacja*. Użycie przez użytkowników języka jednego z wariantów ma związek z akcentem zdaniowym lub z intuicyjnym postrzeganiem cechy jako stałej lub chwilowej. Zależy zatem od

¹⁰ BARTMIŃSKI J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [W:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999, s. 104.

¹¹ Tamże, s. 105.

¹² ANUSIEWICZ J., *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*, [W:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999, s. 268.

tego, czy w wypowiedzi przymiotnik *covidowy* pełni funkcję charakteryzującą (dla odróżnienia od innych tego typu obiektów, zjawisk) czy też klasyfikującą, wskazującą na szeroko pojętą przynależność gatunkową. Podczas prezentacji klasyfikacji analizowanych kolokacji uwzględniono w pewnej mierze kolejność pojawiania się badanych wyrażen w komunikacji medialnej, a tym samym w języku polskim. Wyróżnione zostały następujące sfery:

SFERA OGÓLNA

Covidowa rzeczywistość, covidowa normalność.

SFERA MEDYCZNA. SYSTEM OPIEKI ZDROWOTNEJ

- **Infrastruktura medyczna**

Łóżka covidowe (zwykle pluralia tantum), miejsca covidowe, szpital covidowy, oddział covidowy, sanatoria covidowe, transport covidowy, karetka covidowa, zespół covidowy (w karetce), test covidowy, rehabilitacja pocovidowa, rehabilitacja postcovidowa, badania postcovidowe, poradnie postcovidowe.

- **Objawy/symptomy COVID-19**

Covidowy ból głowy, covidowy ból pleców, covidowy ból gardła, covidowy ból mięśni, covidowy ból stawów, covidowy język, covidowe oczy, covidowe ręce/dłonie, covidowe palce, covidowy kaszel, covidowa biegunka, covidowe krosty, covidowa wysypka, covidowe zmiany skórne, covidowa pokrzywka, covidowe zapalenie płuc, covidowe zwłóknienie płuc, covidowe zapalenie mózgu, covidowe zapalenie oskrzeli, covidowe zapalenie zatok, covidowe zapalenie gardła, covidowe zapalenie ucha, covidowe zapalenie spojówek, covidowe zapalenie rdzenia kręgowego, covidowy zawał serca.

- **Powikłania COVID-19**

Covidowa bezsenność, covidowe wypadanie włosów, zespół covidowy/zespół pocovidowy (zespół długotrwałych symptomów chorobowych), (po)covidowa depresja, mgła covidowa, covidowa mgła mózgowa, sercowy zespół postcovidowy.

- **Powikłania poszczepienne**

Covidowe ramię.

SFERA PRAWNO-ADMINISTRACYJNA

- **Regulacje prawno-administracyjne**

Obostrzenia covidowe/covidowe obostrzenia, covidowe ograniczenia, reżim covidowy, covidowe zasady (DDM – dystans, dezynfekcja, maseczka), certyfikat covidowy/covidowy certyfikat, paszport covidowy, świadectwo covidowe, specustawa covidowa (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1842 ze zm., ustawa antycovidowa, przepisy antycovidowe (naruszenie na IO), wniosek covidowy (ZUS, KRUS, na dziecko), covidowy zasiłek (opiekuńczy).

- **Sprawozdawczość danych**

Covidowa mapa Polski, covidowa mapa powiatów, covidowy raport ze świata, covidowy przegląd dnia.

SFERA FINANSOWO-GOSPODARCZA

- **Zjawiska/działania wspierające przedsiębiorców**

dodatek covidowy, dodatek covidowy dla lekarzy, dodatek covidowy dla pielęgniarek, dodatek covidowy dla personelu medycznego, wnioski covidowe, świadczenie covidowe (KRUS, ZUS, na dziecko), zasiłek covidowy, covidowy zasiłek opiekuńczy, covidowe dla medyków, covidowe dla rolników, covidowe dla pracowników DPS, covidowe dla salowych, covidowy dodatek mieszkaniowy, fundusz covidowy.

- **Zjawiska patologiczne w sferze biznesu**

Covidowe osiedle, covidowy wieżowiec.

SFERA OGÓLNA

Wyjaśnienia wymagają dwa wyrażenia odnoszące się do sfery ogólnej: *covidowa rzeczywistość* oraz *covidowa normalność* (oksymoron). Z całą pewnością nie pojawiły się one w wypowiedziach użytkowników najwcześniej, przed sferą medyczną, jednakże tak naprawdę wyrażenia te powstały analogicznie do wyrażen, z którymi zetknęliśmy się jeszcze wcześniej, czyli *pandemiczna rzeczywistość*, *pandemiczna normalność*, i w wielu kontekstach zaczęły je zastępować. Na początku globalnej epidemii gwałtowne i negatywnie odbierane zmiany w organizacji otaczającego świata miały w świadomości społecznej związek z ogólnym zagrożeniem jakimś nowym wirusem, koronawirusem, który wywołał pandemię, z jaką ludzkość nie miała do czynienia w historii możliwej do przywołania z pamięci bezpośredniej. Dlatego bazą do określania tych zmian stało się słowo *pandemia*, a w ślad za nim przymiotnik *pandemiczny*. W momencie, gdy zagrożenie zostało niejako doprecyzowane w określeniach, uwzględniono również jego specyfikę i przymiotnik *covidowy* zastąpił *pandemiczny* w opisach nowych realiów oraz części kontekstów ogólnych. Podobnie w 2020 roku mówiliśmy o pandemii koronawirusa, a w 2021 roku mówimy o pandemii COVID-19.

SFERA MEDYCZNA. SYSTEM OPIEKI ZDROWOTNEJ

W systemie opieki zdrowotnej, na który bez żadnych wątpliwości pandemia miała najszybszy i najbardziej znaczący wpływ, gdyż właśnie cały personel medyczny znalazł się na tzw. pierwszej linii frontu w walce z koronawirusem, nazwa nowej jednostki medycznej COVID-19 w sposób naturalny pojawiła się w pierwszej kolejności. Utworzony od tej nazwy własnej przymiotnik *covidowy* okazał się bardzo efektywny do opisu wprowadzanych zmian.

Jeśli uwzględnić po raz kolejny kontekst czasowy, to należałoby zacząć od symptomów nowej choroby, z którymi pacjenci zaczęli masowo zgłaszać się do placówek medycznych. Podczas każdej fali zachorowań mieliśmy do czynienia z charakterystycznymi objawami klinicznymi, takimi jak na przykład: *covidowy kaszel*, *covidowy ból pleców*, *covidowy ból mięśni*, *covidowe zapalenie płuc* itd. Mimo że objawy były charakterystyczne również dla innych chorób, obecność przymiotnika *covidowy* w wymienionych nominacjach (w funkcji przydawki gatunkującej, wskazującej na cechę wyróżniającą) aktywizowała w umysłach odbiorców nie tylko sam związek z COVID-19, ale przede wszystkim dodatkowe komponenty semantyczne, np. bardzo silny, bardzo ciężki przebieg (intensyfikacja), specyficzny kolor, wygląd (oczy, ręce), przedłużające się, pozornie niezwiązane objawy.

Drugą grupę wyrażen w sferze medycznej stanowią nazwy powikłań, czyli, według SJP, schorzeń będących następstwem jakiejś innej choroby, operacji, niewłaściwego leczenia itp.¹³. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że zapalenie płuc, zwłóknienie płuc, zmiany skórne, to również schorzenia wywołane chorobą, jednak w większości wypadków ujawniające się w trakcie ostrej fazy zachorowania. Natomiast w przedstawionym podziale do powikłań zaliczone zostały schorzenia, które mogły ujawnić się zarówno w trakcie choroby, jak i długo po przejściu choroby i uzyskaniu przez pacjenta negatywnego wyniku testu. Tak było w wypadku *covidowego wypadania włosów*, *covidowej depresji* czy *covidowej mgły mózgowej* (kalka z j. ang. *covid brain fog*)/*mgły covidowej*, oznaczającej zaburzenia poznawcze, problemy z koncentracją i zaburzenia pamięci krótkotrwałej.

W grupie powikłań zostały również uwzględnione derywaty prefiksarno-sufiksalne *pocovidowy* wraz z wariantem *postcovidowy*, będące przykładowo komponentami nominacji *zespół pocovidowy*¹⁴ (*zespół postcovidowy*) oznaczających zespół długotrwałe utrzymujących się, nieswoistych dolegliwości u osób uznanych za ozdrowieńców. Do nominacji uwzględniających wprost moment zachorowania na COVID-19, a także zawierających komponent semantyczny w postaci odniesienia czasowego, zaliczyć należy następujące połączenia wyrazowe, związane z systemem opieki medycznej: *postcovidowe powikłania*, *postcovidowe objawy*, *sercowy zespół postcovidowy*, *badania postcovidowe*, *poradnie postcovidowe*, *rehabilitacja postcovidowa* itp.

W sferze medycznej szczególnie miejsce pod względem semantyki zajmuje kolokacja *covidowe ramię*, niebezpośrednio, a właściwie poprzez szereg poziomów asocjacji powiązana z wymienionymi wcześniej implikacjami semantycznymi. *Covidowe ramię* to rodzaj powikłania poszczepiennego (kojarzonego zwykle z podaniem szczepionki Pfizer BionTech). Reakcja organizmu w postaci bolesnego obrzęku i rumienia nie jest jednak związana z zachorowaniem na COVID-19, ale ze szczepieniem przeciwko COVID-19, a więc z działaniami zapobiegającymi zachorowaniu. Co więcej, nie

¹³ *Słownik Języka Polskiego*, [online], <https://sjp.pwn.pl/sjp/powiklanie;2506649.html>. [dostęp: 17.05.2021].

¹⁴ Por. np. JAKUBOWSKI J., [online], 2021-02-01, <https://serwisoz.pl/obowiazki-i-odpowiedzialnosc-menedzera/zespol-pocovidowy-czy-bedzie-nowym-problemem-w-medycynie-pracy-6029.html>, [dostęp: 23.05.2021].

chodzi o objaw wspomnianej choroby, ale o objaw/powikłanie (występujące zwykle 2-3 dni po podaniu szczepionki), wywołane reakcją organizmu podobną do reakcji na obecność koronawirusa SARS-CoV-2, a więc kluczową rolę w procesie nominacyjnym odgrywa analogia. Jest to prawdopodobnie jedyna nominacja o takim charakterze w sferze medycznej. Pozostałe wymienione wcześniej połączenia wyrazowe odzwierciedlają bezpośrednią relację z zachorowaniem na COVID-19.

SFERA PRAWNO-ADMINISTRACYJNA

Kolejny obszar występowania badanych jednostek to sfera prawno-administracyjna, obejmująca regulacje prawne i administracyjne oraz sprawozdawczość dotyczącą przebiegu pandemii. Pierwsze regulacje zostały wprowadzone za pomocą tzw. *specustawy covidowej (ustawy covidowej)*, czyli Ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, nazywanej również *ustawą antycovidową*. W ostatniej nominacji przedrostek/prefixs *anty-* wskazuje na przeciwieństwo, przeciwdziałanie, zwalczanie itp.¹⁵. Przymiotnik *antycovidowy* pojawia się także w kontekstach o nieprzestrzeganiu wprowadzanych zasad, na przykład w doniesieniach medialnych o naruszaniu *przepisów antycovidowych* podczas Igrzysk Olimpijskich w Tokio.

Na podstawie wymienionej wyżej ustawy i dalszych rozporządzeń zostały wprowadzone *obostrzenia covidowe, covidowe ograniczenia, covidowe zasady* (np. DDM – dystans, dezynfekcja, maseczka) czy też *reżim covidowy* (w miejscach pracy). W wymienionych połączeniach wyrazowych dominującym składnikiem semantycznym jest związek z wybuchem pandemii i wprowadzeniem specjalnych zasad funkcjonowania wielu organizacji i podmiotów gospodarczych. Ostatnie połączenie *reżim covidowy* występuje również w kontekstach związanych z działaniami władz w odniesieniu do wolności obywateli, w których przymiotnik również zachowuje znaczenie relacyjne.

W 2021 roku w związku z wprowadzeniem Unijnego Certyfikatu Covid ułatwiającego podróżowanie na terytorium Unii Europejskiej w czasie pandemii, czyli elektronicznego zaświadczenia o statusie osoby w kontekście zachorowania na COVID-19 potwierdzającego status danej osoby jako ozdrowieńca, jako osoby zaszczepionej lub też informującego o aktualnym negatywnym wyniku testu na obecność wirusa SARS-CoV-2¹⁶ inne kolokacje zdominowały sferę medialną. Należą do nich przede wszystkim *certyfikat covidowy, paszport covidowy*, jak również *świadcstwo covidowe*, tzn. powszechne nazwy wspomnianego dokumentu. W tej grupie jednostek najważniejsze jest bezpośrednie odniesienie do możliwości zachorowania na COVID-19 oraz do

¹⁵ *Dobry słownik*, [online], <https://dobryslownik.pl/slowo/anty/113636/>, [dostęp: 11.08.2021].

¹⁶ *Serwis Ministerstwa Zdrowia i Narodowego Funduszu Zdrowia*, [online], 2021-06-01, aktualizowany 2021-08-23, <https://pacjent.gov.pl/aktualnosc/podrozuj-po-europie-z-unijnym-certyfikatem-covid>, [dostęp: 30.08.2021].

kwestii poddania się szczepieniom. Wymienione połączenia wyrazowe w pierwszej połowie 2021 roku występowały najczęściej w tekstach dotyczących podróżowania po Europie w okresie wakacji, jednak w drugiej połowie roku zaczęły pojawiać się w kontekście nadchodzącej tzw. czwartej fali oraz możliwości stopniowego wprowadzenia w krajach UE dodatkowych obostrzeń, przykładowo możliwości korzystania z kin, teatrów, kawiarni, restauracji, sklepów, a nawet transportu publicznego tylko przez osoby zaszczepione, posiadające opisany wyżej certyfikat.

Do sfery prawno-administracyjnej można zaliczyć również sprawozdawczość związaną z monitorowaniem stanu epidemii oraz raportowaniem służb sanitarnych i medycznych. Na podstawie tych danych media podają aktualizowane praktycznie codziennie dane o pandemii w ujęciu krajowym i globalnym. W tego rodzaju tekstach medialnych wykorzystywane są przykładowo następujące połączenia z przymiotnikiem *covidowy* w znaczeniu 'dotyczący zachorowania na COVID-19': *covidowy przegląd dnia*, *covidowa mapa Polski*, *covidowa mapa powiatów*, *covidowy raport ze świata*.

SFERA FINANSOWO-GOSPODARCZA

Następną przestrzeń, w której wyraźnie zaznaczona jest obecność nowego przymiotnika, stanowi sfera finansowo-gospodarcza. W sektorze gospodarczym następuje bowiem realizacja regulacji prawno-administracyjnych wprowadzonych przez *specustawę covidową*. W rezultacie przymiotnik *covidowy* pojawił się jako człon dyferencjujący w wieloczłonowych, potocznych nazwach dokumentów i świadczeń, wynikających z nowej podstawy prawnej, por.: *wniosek covidowy*, *świadczenie covidowe ZUS*, *świadczenie covidowe KRUS*, *świadczenie covidowe na dziecko*, *zasilek covidowy*, *covidowy zasilek opiekuńczy*, *dodatek covidowy*. Dotyczy to także rozbudowanych, doprecyzowujących grupę odbiorców formacji: *dodatek covidowy dla lekarzy*, *dodatek covidowy dla pielęgniarek*, *dodatek covidowy dla personelu medycznego* itp. Ostatnia przywołana kolokacja *dodatek covidowy* w ramach ekonomii językowej występuje w tekstach medialnych często z opuszczeniem drugiego członu składowego w liczbie mnogiej, czyli w formie *covidowe* zamiast *świadczenie covidowe*. W nazwach specjalnych dodatków za pracę w trudnych warunkach pandemii można również zaobserwować doprecyzowanie grupy odbiorców świadczeń – grup zawodowych lub instytucji: *covidowe dla medyków*, *covidowe dla rolników*, *covidowe dla pracowników DPS*, *covidowe dla salowych*. W tekstach występuje także kolokacja *covidowy dodatek mieszkaniowy*, oznaczająca kolejny rodzaj wsparcia finansowego, które można uzyskać z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19, nazywanego w uproszczeniu *funduszem covidowym*.

W związku z zaistniałą w 2020 roku sytuacją i zmianami przepisów mającymi na celu przeciwdziałanie zachorowaniom na COVID-19 i wspieranie inicjatyw prozdrowotnych, dochodziło, jak zwykle zresztą w sytuacjach kryzysowych, do niewłaściwego wykorzystywania dostępnych, dodatkowych środków finansowych. W doniesieniach medialnych mogliśmy usłyszeć o zjawiskach patologicznych w sektorze budowlanym,

przykładowo o *covidowym osiedlu*¹⁷ czy też o *covidowym wieżowcu (bloku)*¹⁸. Przymiotnik *covidowy* po raz kolejny odznacza się tu związkami asocjacyjnymi nie tyle z samą chorobą COVID-19, ile z przywołaną wcześniej tzw. *specustawą covidową*, która w zakresie prawa budowlanego pozwoliła na stawianie budynków bez nadzoru budowlanego w celu przeciwdziałania epidemii. Wymienione kolokacje odnoszą się do rezultatów nadużywania przez inwestorów wprowadzonych przepisów.

Połączenia wyrazowe z przymiotnikiem *covidowy* występują również w sferze społecznej, jednak w przeciwieństwie do większości wymienionych wcześniej nie są używane powszechnie, zwykle mają charakter okazjonalny. Często pojawiają się w nagłówkach tekstów medialnych w celu przyciągnięcia uwagi i są ściśle związane z kreatywnością językową i procesami metaforyzacyjnymi. Nie są one przedmiotem prezentowanej analizy, gdyż wymagają oddzielnych badań.

Należy odnotować, że szeroki zakres użycia analizowanych kolokacji oraz sama obecność przymiotnika *covidowy* w poszczególnych połączeniach wyrazowych działa jak profilowanie tekstu z perspektywy gramatyki kognitywnej, gdyż na przymiotniku właśnie skupiona jest uwaga poznawcza odbiorców. Profil „stanowi ognisko uwagi w obrębie bezpośredniego zakresu wyrażenia”, profilem „jest to, co dane wyrażenie desygnuje lub do czego się odnosi w swojej bazie, co stanowi jego pojęciowe odniesienie”¹⁹. W zależności od przynależności wyrażen z przymiotnikiem *covidowy* do poszczególnych sfer oprócz podstawowego odniesienia do nazwy nowej choroby uwaga, zarówno nadawców wypowiedzi, jak i odbiorców, zogniskowana jest na innych aspektach rzeczywistości okresu pandemii. Można przyjąć, że w sferze ogólnej uwaga skupiona jest na globalnym charakterze epidemii i wynikających z niej wielowymiarowych konsekwencjach. W sferze medycznej mamy do czynienia z odniesieniem do zmian organizacyjnych w systemie opieki zdrowotnej w zakresie infrastruktury oraz rezultatów wzrostu zachorowań. Natomiast w sferze prawno-administracyjnej oraz finansowo-gospodarczej najistotniejsze jest odniesienie do zmian w otoczeniu społeczno-gospodarczym, a ściślej rzecz ujmując – do ustawy, z której wynikają wprowadzone regulacje. Należy zaznaczyć, że tylko w niektórych połączeniach możliwe jest wyizolowanie poszczególnych elementów znaczeniowych. W większości przypadków treści asocjacyjne mają wielowymiarowy charakter i w różnych proporcjach pojawiają się jednocześnie, jak przykładowo element konotacyjny zagrożenia i strachu, towarzyszący praktycznie wszystkim kolokacjom.

¹⁷ Por. np. MICHALIK B., „Covidowe” osiedle nad Zatoką Pucką, <https://businessinsider.com.pl/covidowe-osiedle-nad-zatoka-pucka-sprawe-bada-nadzor-budowlany/z8s04qe>, [dostęp: 12.08.2021].

¹⁸ Por. np. WOJTCZUK M., *Deweloper od „covidowego wieżowca” pod Warszawą pozywa wójta, który protestował przeciwko budowie*, <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,26360711,inwestor-covidowego-bloku-w-wieliszewie-pozywa-wojta-ktory.html> lub <https://radiokolor.pl/wiadomosci/n/7289/wojna-o-covidowy-wiezowiec-w-wieliszewie-inwestor-to-nie-wiezowiec>, [dostęp: 12.08.2021].

¹⁹ LANGACKER R.W., *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*, tłum. E. Tabakowska, M. Buchta, H. Kardela i in., Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, 2009, s. 100.

W wyniku przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że konceptualizacja pojęcia *covidowy* w przestrzeni medialnej nie jest zatem jednakowa. Implikuje:

1. zagrożenie epidemiologiczne i globalną pandemię COVID-19, generując w umysłach użytkowników języka poczucie strachu;
2. odniesienie do choroby COVID-19 (choroba jako taka również budzi obawy i strach);
3. odniesienie do wszelkich zmian w otoczeniu społeczno-gospodarczym, które nastąpiły po wybuchu pandemii COVID-19;
4. odniesienie do głównego dokumentu wprowadzającego zmiany prawne, czyli do tzw. ustawy *covidowej*;
5. odniesienie do zmian ustawodawczych, zmian przepisów, wynikających z zagrożenia epidemiologicznego o charakterze globalnym;
6. uzasadnienie niektórych działań rządu lub administracji państwowej i służb sanitarnych.

Za bazowe znaczenie na pewno należy uznać związek z COVID-19, jednakże w zależności od konkretnej sfery użycia niektóre z wymienionych znaczeń wysuwają się na plan pierwszy, inne albo nie występują, albo mają znaczenie peryferyjne. Taki stan rzeczy jest zgodny ze stwierdzeniem A. Kiklewicza, że znaczenie „jest komunikacyjne relewantne, z tym że każdy kontekst komunikacyjny wymaga innej specyfikacji semantycznej”²⁰.

W podsumowaniu należy jeszcze podkreślić duży potencjał zastosowania przymiotnika *covidowy* do opisu czasów pandemii. Wydaje się, że nawet jeśli sytuacja epidemiczna ustabilizuje się, to i tak zmiany, które nastąpiły, okażą się niezwykle istotne dla gospodarek poszczególnych państw oraz dla różnorodnych sfer działalności publicznej i indywidualnej. W rezultacie zarówno w opisach spraw bieżących, jak i w analizach porównawczych (również tych o charakterze naukowym) okresów przed i po wybuchu pandemii przymiotnik *covidowy* jeszcze przez długie lata będzie niezbędny do wyrażenia pewnych sensów i stanowić będzie bazę do przywoływania utrwalonych oraz tworzenia okazjonalnych, kreatywnych asocjacji.

Bibliografia

- ANUSIEWICZ J., *Problematyka językowego obrazu świata w poglądach niektórych językoznawców i filozofów niemieckich XX wieku*, [W:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999.
- BARAŃCZAK S., *Mały, lecz maksymalistyczny manifest translatoryczny*, „Teksty Drugie”, 1990, nr 3, s. 7–66.
- BARTMIŃSKI J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [W:] J. Bartmiński (red.), *Językowy obraz świata*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 1999.

²⁰ KIKLEWICZ A., *Od znaczenia do konceptu...*, s. 56.

- BRALCZYK J., „Zdalność”, „koronaferie”, „tarcza”. Prof. Bralczyk o języku czasów pandemii, „Dziennik. Gazeta Prawna”, [online], 2020-06-07, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1481797,profesor-bralczyk-koronawirus-jezyk.html>, [dostęp: 17.12.2020].
- CIERPICH-KOZIEŁ A., *Koronarzeczywistość – o nowych złożeniach z członem korona- w dobie pandemii*, „Język Polski”, [online], 2020, Rocznik C, z. 4, <https://www.jezyk-polski.pl>, [dostęp: 03.04.2021].
- DUDA H., *Koronawirus czy koronowirus?*, [online], 2020-04-29, <https://lingwistykon.wordpress.com/2020/04/29/koronawirus-czy--koronowirus/>, [dostęp: 15.05.2021].
- JAKUBOWSKI J., [online], 2021-02-01, <https://serwisoz.pl/obowiazki-i-odpowiedzialnosc-menedzera/zespol-pocovidowy-czy-bedzie-nowym-problemem-w-medycynie-pracy-6029.html>, [dostęp: 23.05.2021].
- KIKLEWICZ A., *Od znaczenia do konceptu: pragmatyczno-kulturowe aspekty specyfikacji semantycznej*, „Poradnik Językowy” 2020, nr 7.
- KULIGOWSKA K., *Język w czasach zarazy. O wpływie pandemii na system leksykalny języka polskiego i rosyjskiego*, „Acta Polono-Ruthenica” 2020, nr XXV/3.
- LANGACKER R.W., *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*, tłum. E. Tabakowska, M. Buchta, H. Kardela i in., Kraków, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, 2009.
- ŁAZIŃSKI M., *Wpływ pandemii koronawirusa na język*, [online], <https://www.lsi-lublin.pl/informacje-rozne/wpływ-pandemii-koronawirusa-na-jezyk/>, [dostęp: 21.05.2021].
- MAKOWSKA M., *Język i obraz wobec koronawirusa. Przyczynek do rozważań nad komunikacją medialną w czasach pandemii*, „Forum Lingwistyczne”, [online], 2021, nr 8, <https://www.journals.us.edu.pl/index.php/FL/article/view/9983>, [dostęp: 12.08.2021].
- MICHALIK B., „Covidowe” osiedle nad Zatoką Pucką, <https://businessinsider.com.pl/covidowe-osiedle-nad-zatoka-pucka-sprawe-bada-nadzor-budowlany/z8s04qe> [dostęp: 12.08.2021]
- PIOTROWSKI M., KACPRZYKOWSKI K., *Koronamowa, czyli neologizmy powstałe w 2020 r. w związku z pandemią. Słownik słów covidowych*, [online], 2021-02-19, <https://nadwyraz.com/blog/blog-ubierz-sie-w-slowa/koronamowa-czyli-neologizmy-powstale-w-2020-r-w-zwiazku-z-pandemia-sownik-slow-covidowych>, [dostęp: 29.05.2021].
- PUZYNINA J., *Problemy wartościowania w języku i w tekście*, „Etnolingwistyka” 2004, nr 16.
- WIERZBICKA A. *Język-umysł-kultura*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999.
- WIKTOR J. W., *Komunikacja marketingowa. Modele, struktury, formy przekazu*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013.
- WŁOSKOWICZ W., *Koronawirus jako problem językoznawstwa polonistycznego*, „Język Polski”, [online], 2020, nr 7, http://www.poradnikjezykowy.uw.edu.pl/wydania/poradnik_jezykowy.776.2020.07.8-W.Wloskowicz.pdf, [dostęp: 23.07.2021].
- WOJTCZUK M., *Deweloper od „covidowego wieżowca” pod Warszawą pozywa wójtą, który protestował przeciwko budowie*, <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,26360711,inwestor-covidowego-bloku-w-wieliszewie-pozywa-wojta-ktory.html> lub <https://radiokolor.pl/wiadomosci/n/7289/wojna-o-covidowy-wiezowiec-w-wieliszewie-inwestor-to-nie-wiezowiec>, [dostęp: 12.08.2021].

Słowniki internetowe i publikacje Ministerstwa Zdrowia

Dobry Słownik, [online], <https://dobrysloownik.pl/slowo/anty/113636/>, [dostęp: 11.08.2021].

Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego, [online], <https://nowewyrazy.uw.edu.pl/>, [dostęp 30.04.2021].

Serwis Ministerstwa Zdrowia i Narodowego Funduszu Zdrowia, [online], 2021-06-01, aktualizowany 2021-08-23, <https://pacjent.gov.pl/aktualnosc/podrozuj-po-europie-z-unijnym-certyfikatem-covid>, [dostęp 30.08.2021] *Słownik Języka Polskiego*, [online], <https://sjp.pwn.pl/sjp/powiklanie;2506649.html>. [dostęp: 17.05.2021].

Słownik Języka Polskiego, [online], <https://sjp.pwn.pl/sjp/powiklanie;2506649.html>. [dostęp: 17.05.2021].

The adjective *covidowy* as the key to understanding reality during the pandemic.

Summary: This article presents the cognitive semantic analysis of the adjective covid in collocations that appeared in the widely understood media space during the COVID-19 pandemic. The main goal is to define the thematic spheres in which the collocations with the studied adjective have become established. In addition, the aim is also to check whether the covid adjective has only a relational meaning, and if not, then to reveal the implied meanings, important in communication, next to the reference to the name of the disease entity.

As a result of the analysis, 4 main spheres of use were distinguished: the general sphere, the medical sphere (health care system), the legal and administrative sphere, and the financial and economic sphere with thematic subgroups. It was also found that the conceptualization of the covid concept includes additional semantic elements depending on the sphere of use. The covid adjective turned out to be semantically very capacious and effective to describe and explain the so-called new reality.

Keywords: COVID-19 in language, meaning of Polish adjective *covidowy* (covid), media discourse, cognitive analysis, conceptualization

DOI: <https://doi.org/10.34864/heteroglossia.issn.2084-1302.nr12.art8>